Summary

The article considers the peculiarities of the nominative aspect in the analysis of language material. Much attention has been paid to the problems of derivational onomasiology and the correlation of onomasiological and word-forming categories.

УДК 811.111:001.4: 630 (091)

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД

Миклаш Л.Т.
Національний лісотехнічний університет України, Львів

Вивчення англомовної термінології лісової галузі набуває дедалі важливого значення для сучасного українського академічно-дослідницького середовища. Передусім, це зумовлено потребою вдосконалення концептуальних засад та розвитку регуляторних механізмів міжнародної екологічної співпраці. Англійська мова – це мова міжнародного спілкування. Зокрема, є нагальна потреба вести ефективний діалог щодо охорони та захисту лісів, відтворення та використання лісових ресурсів у світовому вимірі. І тут неможливо обійтися без адекватного перекладу термінів, уніфікації галузевих різномовних терміносистем, внесення семантичних коректив, пов'язаних зі зміною значення терміна з огляду на зміну наукових понять.

Про те, що дослідження англомовної терміносистеми лісового господарства є важливим у сучасному глобалізованому фаховому просторі, свідчить навіть той факт, що англомовні терміни взято за основу для створення відповідників у французькій, німецькій, іспанській мовах, і на цій базі укладаються та планують до видання багатомовний словник термінів лісової галузі [7, с.352]. Водночас цю тематику в Україні ще недостатньо вивчено та не приділено їй належної уваги [1, 2, 3]. Однак без врахування сучасних вимог кодифікації та стандартизації годі говорити про введення української термінології у міжнародний контекст. У дослідженнях з термінології лісової галузі іноземні науковці намагаються насамперед віднайти адекватні переклади для англійських термінів [5, 6].

Виходячи з актуальності та недостатньої розробленості питання, автор вважає за доцільне хронологічно простежити, як формувалася та яким чином

укладалася англомовна термінологія лісової галузі, якими були мовні та позамовні чинники в її поповненні та тенденції її розвитку. Опрацьований матеріал мав би стати науковою базою під час укладання фундаментальних перекладних галузевих словників.

Історія антропогенного впливу на лісові екосистеми Сполучених Штатів Америки пройшла подібний шлях, що й у Європі: починаючи з розчищення лісових ділянок під ріллю або їх випалювання – до надмірного вирубування дерев чи нищення кори та витолочування молоднику під час випасання у лісах свійських тварин.

Плідному розвиткові лісівництва у США як молодої демократичної держави сприяло ухвалення низки законодавчих актів. Новий світ перетворився на потужний центр розвитку лісового господарства.

У 1862 р., за пропозицією конгресмена Морілла (the Morrill Act), штатам країни почали надавати федеральні землі для заснування на них технічних та рільничих коледжів (the Land Grant College Act). Законопроект Морілла був скерований на розвиток практичних ремесел (practical arts) і стосувався сільськогосподарських коледжів та інженерних шкіл. Їх засновували на зразок німецьких спеціалізованих освітніх закладів, що, власне, і зумовило стрімкий розвиток вищої лісівничої освіти в Америці. Важливо також зазначити, що у цей період (1891р.) згідно з цим законом відбулося виокремлення державних територій під заповідники [9, vol. 19, с.411], [11].

У контексті розвитку лісової галузі Америки не можна оминути увагою піонера з питань збереження й охорони лісів США Гіфорда Піншо, призначеного у 1898 р. головою федерального відділу лісового господарства. Згодом він очолив Лісову службу США [9, vol. 9, с.447], [15]. Сам Піншо здобув освіту у лісівничій школі Франції (Nancy), також навчався у Швейцарії, Німеччині та Австрії. У 1900 р. він заснував Товариство американських лісівників (Society of American Foresters), сприяв заснуванню Єйльських лісівничих шкіл (Yale School of Forestry at New Haven, Conn; Yale Summer School of Forestry at Milford, Pa), у яких згодом викладав (1903-1936). Його вважають основоположником концепції ***охорони й раціонального використання*** лісів в Америці. Провідний лісівник США початку XX ст. спричинився до офіційного запровадження у науковий вжиток таких сучасних термінів, як: ***conservation*** (збереження, охорона та раціональне використання), ***sustained yield*** (невиснажно-продуктивний спосіб управління лісовим господарством), ***multiple use*** (багатофункційна система ведення господарства) [8, с.2231], [10, vol. 4, с.985], [15]. На той час ці ідеї були доволі передовими, оскільки тоді домінувала концепція лісоексплуатації над лісовирощуванням.

У 1908 р., за підтримки президента Т. Рузвельта у Білому домі відбулась конференція з питань управління національними лісами, яка затвердила принцип їх багатофункційного використання. Рішення цієї конференції мали далекосяжні наслідки. Г. Піншо очолював Національну комісію з питань охорони, яка вперше облікувала лісовий фонд (***forest inventory***). За пропозицією цієї ж комісії Т.

Рузвельт відокремив природні заповідні території (***natural resource reserves***) для наукових досліджень від громадських земель [10, vol. 4, с.985-986].

На зламі XIX-XX століть спостерігався швидкий розвиток лісової галузі. Для цього періоду була характерною як надмірна експлуатація лісових ресурсів для задоволення потреб в лісоматеріалах (США вели військові дії у двох світових війнах), так і законодавча підтримка захисту сировинних ресурсів. Закони, запропоновані конгресменом Джоном Віксом (the Weeks Act, 1911), а згодом доповнені конгресменом Джоном Кларком та сенатором Чарльзом Макнері (the Clarke-McNary Act, 1924), продовжили державницький розвиток структури управління лісовим господарством. За такої державної ініціативи у кожному штаті було створено департаменти лісового господарства та формально прийнято політику багатофункційного ведення лісового господарства. Окрім того, за законом, запропонованим Смітом-Левером (the Smith-Lever Act, 1914), надавали кошти для державних сільськогосподарських коледжів, що мали готувати фахівців широкого профілю для ефективного функціонування лісового господарства [10, vol. 4, с.986], [12]. Ці навчальні установи здебільшого мали практично-дослідницьке спрямування, що зокрема й посприяло розвитку галузевої термінології.

Так, діяльність освітніх закладів й ініціативи на державному рівні стали каталізаторами розвитку лісового господарства у США. Товариство американських лісівників разом з колегами з аналогічних асоціацій Канади та Мексики вперше уклали перелік професій у лісовому господарстві [9, vol. 19, с.411]. Науково-технічні дослідження у навчальних закладах стимулювали як урядові вимоги, так і соціальні потреби.

Першу цільову програму щодо штучних насаджень у США було започатковано на комерційній основі в приватному лісогосподарстві Clemons Tree Farm (штат Вашінгтон) 12 червня 1941 р. Сьогодні лісовідновлення та заліснення – це комерційний сектор економіки, який потребує великих інвестицій для проведення наукових досліджень [13].

XX століття характеризувалося сталим розвитком американського лісового законодавства у сфері захисту лісів на тривалу перспективу. Щоб захистити лісостани від дедалі впливовіших експлуатаційно зацікавлених груп, Конгрес США у 1960 р. прийняв Акт про невиснажливо-продуктивний багатофункційний спосіб управління (Multiple Use-Sustained Yield Act, 1960), спрямований на те, щоб управління національними лісами велося за принципом багатофункційного використання, забезпечуючи довготривале постачання деревних та недеревних лісових продуктів. Згодом, у рамках Департаменту внутрішніх справ (Department of the Interior), було створено Комітет з питань відпочинку на природі (Outdoor Recreation), в обов'язки якого входило ефективне використання рекреаційних функцій лісу [9, vol. 19, с.411].

Зважаючи на прискорений розвиток науки та техніки, у повоєнні 50-60 роки XX ст. виникла нагальна потреба унормування та стандартизації галузевої термінологічної лексики назагал, і лісогосподарської зокрема. При цьому

пожвавилася міжнародна співпраця. Англомовні галузеві поняття стають засобом міжнародного спілкування працівників лісового господарства.

Ще одним стимулом до розвитку термінології лісової галузі стало застосування комп'ютерних технологій, а глобалізаційні процеси висунули на передній план її екологічний аспект. Розпочинається новий етап розвитку терміносистеми лісового господарства.

Упорядкування термінології лісової галузі першими розпочали фахівці в США. Американські вчені стають першими розробниками та укладачами словника термінології лісового господарства в англомовному світі [7, с.viii].

У США ліси поділяли на приватні (промислові і непромислові), суспільні (федеральні і державні) та ліси, що належать автохтонним племенам. Власне, не було чітко окреслено взаємозв'язку прав власності на лісові угіддя та управління ними, тому виникали суперечки щодо управління лісами між їх власниками та організаціями, які розглядали ліси як довготермінові фінансові інвестиції.

Як вважає спеціаліст з лісової галузі Джон Хелмс (John Helms), актуальність розроблення термінології у США була зумовлена, по-перше, помітною зміною у розумінні потреб використання та цінності лісів у всьому світі; по-друге – різними цілями в управлінні лісами, залежно від права власності на них. Багато суспільно-громадських груп, особливо у заповідних зонах, хотіли мати вплив на управління лісами чи то державними, чи то приватними задля збереження лісових ресурсів. Розуміння зацікавленою громадськістю цих питань здебільшого не збігалося з інтересами власників лісів та суперечили вимогам природоохоронних груп [4, с.3-4]. Подолання цих суперечностей нагально потребувало вдосконалення юридичного аспекту галузевої термінології.

Через розбіжності у питаннях використання, експлуатації, цільового призначення та форми власності на ліси, закономірним, на погляд Д. Хелмса, було те, що тогочасна лісова термінологія була неунормованою й неузгодженою. Через цю неузгодженість по-різному трактували такі терміни як ***sustainability*** (стале, невиснажливе управління лісовими ресурсами), ***forest health*** (стан, життєздатність лісу) та ***clearcutting*** (суцільне рубання, суцільна лісосіка). Ще донедавна існуюча лісогосподарська практика була зорієнтована лише на ***timber management*** (отримання лісоматеріалів, лісоексплуатація), а не на ***sustainable development*** (невиснажливе управління лісовими ресурсами) [4, 4]. Відтак з'явилася ціла низка нових концептуальних понять і термінів.

Водночас відбулися кардинальні зміни у ставленні американського суспільства до лісів. У минулому ліси розглядали головно як сировинний ресурс – тобто з погляду економіки. Сьогодні ж суспільство розглядає ліс з позиції сталого розвитку. Тобто економічний розвиток має бути підпорядкований екологічному імперативу. Зміни в суспільній свідомості спричинили дискусії щодо способів управління лісовим господарством та збереження лісів. Ефективність діалогу, як вважає Д. Хелмс, була невисока через неунормованість і неточність термінології галузі [4, с.5].

Зміщення акцентів у розумінні та трактуванні цінності й значення лісу відбулося через низку взаємопов'язаних причин. Збільшилася частка міського населення, що призвело до зміни в пріоритетах як самих людей, так і управлінських інституцій. Середні й вищі верстви міського населення володіли вільним часом та коштами, які могли витратити на відпочинок. Зі зростанням інформованості суспільства зростало й занепокоєння щодо забруднення довкілля, зникнення пралісів, вимирання окремих видів флори і фауни, спричинене насамперед надмірним вирубуванням дерев через неналежне управління лісами. У суспільстві відчувався брак довіри до фахівців лісового господарства, зорієнтованого на лісозаготівлю задля отримання якомога вищих прибутків. Зацікавлена громадськість виступила за заборону будь-яких лісозаготівельних робіт на державних землях країни та вимагала посилити норми управління приватними лісовими угіддями. У відповідь Департамент з питань сільського господарства (United States Department of Agriculture, USDA) та Бюро землеуправління (The Bureau of Land Management) вжили заходів для посилення охорони лісів. Землі з промисловими лісами починають розглядати як основу для сертифікації лісових господарств зі сталого розвитку [4, с.5-6].

Особливо непокоїли громадськість ***public forest lands*** (державні лісові угіддя). Під сумнів ставилося, що лежить в основі понять: ***societal*** (суспільне) і ***public*** (громадське). Рішення щодо розуміння такої словосполуки як ***forest management*** (управління лісовим господарством) приймають з огляду на форми власності на землю. Кожен штат мав свою власну політику розвитку та законодавчо-нормативне регулювання як інструмент управління лісами. Однак дедалі частіше фізичні особи та громадські організації, незгодні з федеральними державними чи приватними рішеннями на предмет управління лісами, через судові позови домагалися їх зміни. Інші обходили закон, подаючи громадські ініціативи на референдум, з метою обмежити права управління лісами на адміністративному рівні [4, с.6].

Завдяки розвитку демократії громадськість могла широко обговорювати проблеми лісового господарства. Як наслідок, рішення щодо управління лісами, які приймали фахівці лісового господарства на адміністративному рівні, могли бути змінені. Під час таких дебатів далася взнаки термінологічна неузгодженість. Неунормованість термінів була характерна і для середовища фахівців. Для прикладу, не було чітко визначено й уніфіковано, що розуміти під фундаментальним поняттям ***forest*** (ліс), і що, власне, охоплює поняття ***the field of forestry*** (сфера лісового господарства). Навіть визначення терміна ***forester*** було утрудненим для розуміння, оскільки фахово і законодавчо лісівники були різні ***professional forester*** (лісівник за фахом), ***licensed forester*** (лісівник за наявністю ліцензії) і ***certificated forester*** (дипломований лісівник). Таке ж непорозуміння було притаманне і для технічних термінів. Для прикладу, не було чіткого розуміння, що, власне, означають такі поняття як ***clearcutting*** (суцільне рубання, суцільна лісосіка) чи ***group selection*** (гніздове рубання) [4, с.6].

Класична лісівнича система зробила стрімкий крок в науково-технічному розвитку. Комплексне використання деревини стало можливим завдяки удосконаленню техніки та технології лісозаготівель. Під час лісозаготівлі утворювалися різні види відходів деревини, які не мали своєї загальноприйнятої назви. З огляду на такі неунормованості, було необхідно до кожного технічного звіту додавати словник термінів, глосарій [4, с.6].

З подальшим інтенсивним розвитком лісового господарства розширювався понятійний апарат лісівничих термінів. Виникнення нових понять зумовило нове мислення і це дало змогу розробити сучасні концепції в управлінні лісовим господарством, такі як ***ecosystem management*** (управління екосистемами), ***sustainability concept*** (концепція сталого розвитку***), sustainable management*** (невиснажливе управління лісовими ресурсами)*,* ***forest health*** (стан, життєздатність лісу) і т.ін. Розроблення нових термінів і їх впровадження потребувало часу, тому не дивно, що інформацію у процесі спілкування фахівці та громадськість як учасники діалогу часто розуміли по-різному. Спостерігалась суцільна плутанина в інтерпретації управлінських планів щодо розвитку політики лісового господарства [4, с.6].

Лише з середини XX ст. термінологія лісової галузі, в основі якої були англомовні терміни, стала об'єктом для узагальненого дослідження під патронатом ООН, зокрема в діяльності Організації з питань продовольства та сільського господарства (Food and Agriculture Organization, FAO), Об'єднаного комітету з бібліографії (Joint Committee on Bibliography) та Міжнародної спілки лісових дослідницьких організацій (International Union of Forest Research Organizations, IUFRO) [7, с.vii]. Ці організації здійснили посильну роботу щодо кардинального та грунтовного впорядкування і нормування (стандартизації) термінології лісового господарства.

Третій Світовий лісогосподарський конгрес, проведений у 1949 у Гельсінкі (Фінляндія), висунув пропозицію щодо створення багатомовного словника лісових термінів з метою їх стандартизації. Водночас для новоствореної Організації з питань продовольства та сільського господарства при ООН було поставлено завдання підготувати термінологічний словник [7, с.vii].

За ініціативи М. Марсел Лелюп (M. Marcel Leloup), директора відділу з питань лісогосподарства, Організація з питань продовольства та сільського господарства запросила новостворений Об'єднаний комітет з бібліографії та Міжнародну спілку лісових дослідницьких організацій взятися за величезний проект під головуванням професора Е. Саарі (E. Saari). Цей Комітет кілька років працював над створенням світової предметної класифікації (*subject-classification*) з лісового господарства. Цю класифікацію було опубліковано в 1954 р. як "Оксфордську систему десяткової класифікації для лісового господарства" (the Oxford System of Decimal Classification for Forestry). Згодом вже як Об'єднаний комітет з бібліографії та термінології він розпочав роботу над створенням багатомовного видання лісової термінології під патронатом FAO та IUFRO за фінансової підтримки FAO [7, с.vii].

За підтримки урядів США і Канади розпочали працю над створенням словника лісової термінології, базою для якого стали існуючий варіант лісової термінології для країн Британської Співдружності ***The British Commonwealth Forest Terminology*** і третє видання словника лісової термінології ***The Forest Terminology*** Товариства американських лісівників.

У 1964 р до проекту долучилась Великобританія у складі восьми робочих груп, кожна з яких мала дослідити визначене коло питань. Провідними серед них були: the Commonwealth Forestry Institute (Oxford), the Forest Products Research Laboratory (Princes Risborough), the Forestry Commissions Research Station (Alice Holt). Вони здійснили велику роботу, уніфікуючи терміни та удосконалюючи їх тлумачення на основі існуючого варіанта англомовної лісової термінології, долучивши фахівців з Ірландської Республіки та Південно-Африканської спілки. Зведені терміни було подано на доопрацювання в Товариство американських лісівників, а згодом, для внесення остаточних поправок, знову передано в Оксфорд. Семантичні порівняння, здійснені фахівцями США та країн Британської Співдружності, виявили численні та дивовижні відмінності у вживанні фахових термінів навіть серед англомовних спеціалістів [7, c.viii].

Як результат праці згаданих комісій і груп, ***The Terminology of Forest Science, Technology, Practice and Products*** було опубліковано під міжнародним контролем та за сприяння FAO та IUFRO. Це наукове видання становить своєрідну віху у розвитку як лісівничої науки і техніки, так і терміносистеми лісового господарства загалом. Авторитетно укладену англомовну версію визнали основою для розроблення версій іншими мовами. Зібрані англомовні терміни запропоновано як базу для розбудови, унормування термінологічної системи та укладення галузевих словників лісового господарства в таких країнах як Німеччина, Франція, Іспанія та Росія [7, c.352].

Англомовна версія ***Terminology of Forest Science, Technology, Practice and Products*** слугує як інтернаціональна модель і її розроблено для використання в усьому світі. Французькі, німецькі, іспанські фахівці отримали взірець, аби підготувати порівняльний проект термінології своїми мовами, беручи за основу англомовний варіант. У різних мовних варіантах терміни мають бути впорядковані за алфавітом цієї мови, але з посиланням на відповідні англомовні терміни.

Україна як європейська держава та член ООН активно долучається до запропонованих ініціатив. Праця над добором українських відповідників сприятиме запровадженню в україномовний простір сучасних лісівничих термінів.

Література

1. Бондаренко В.Д. Про чужомовні та неточні лексико-стильові конструкції в українській лісівничій термінології. – Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Збірник науково-технічних праць.

Львів: НЛТУ України, 2004. Вип. 14.5 – С. 60-64.
2. Дудок В.В. Зауваги до стандартизованої кодифікованої термінології лісової галузі. – Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України, 2007. Вип. 17.1 – С. 313-325.
3. Прач В.П. Семантическая структура английских общеупотребительных слов и процессы их терминологизации (на материале лексики по лесотехническим специальностям). – Львов, 1990. – 221 с.
4. Helms J.A., Forest Terminology in Relation to Societal Change and Decision making // Forest Terminology: living expert knowledge. How to Get Society to Understand Forest Terminology. / Ed. Michèle Kaennel Dobbertin, Renate Prüller. – IUFRO, Occasional Paper No.14. – Vienna, 2002. – P. 3-6.
5. Groiess Othmar, Kust Horst, Unterthiner Günter. As Against Forest Management. Difficlties with the compilation of a multilingual terminology Forest Terminology: living expert knowledge. How to Get Society to Understand Forest Terminology. – IUFRO, Occasional Paper No.14. – Vienna, 2002.
6. Prüller Renate, Dobbertin Michèle Kaennel. How to Do Terminology Work in Forestry: Services Offered by IUFRO / Forest Terminology: living expert knowledge. How to Get Society to Understand Forest Terminology. – IUFRO, Occasional Paper No.14. – IUFRO Secretariat, Vienna, 2002 /http://iufro.boku.ac.at
7. Terminology of Forest Science, Technology, Practice and Products. Second Printing with Addendum. – Society of American Foresters. Washington D.C., 1983. – 370 p.
8. The Columbia Encyclopaedia. Sixth Edition / Ed. Paul Lagassé. – Columbia University Press, 1993. – 3156 p.
9. The New Encyclopaedia Britannica. – 15 Edition, 1993.
10. The World Book Encyclopedia. – World Book, Inc. Chicago, 1983.
11. http://en.wikipedia.org/wiki/Morrill_Land-Grant_Colleges_Act
12. http://en.wikipedia.org/wiki/Weeks_Act
13. http://www.youtube.com/watch?v=he2OhOstqWw&feature=channel (video)
14. http://www.u-s-history.com/pages/h1602.html
15. http://www.foresthistory.org/ASPNET/people/Pinchot/Pinchot.aspx

Summary

This article considers the background and factors of formation and systematizing of the English Forestry terminology in the United States of America. The origin of new concepts has been researched in the context of chronological analysis of the forestry development.